

Profesorio Stasà Kutkevièio (1925 01 19 – 1994 02 13) prisimenant

2005 m. sausio 19 d. prof. Stasiui Kutkevièiui bûtø sukakø aštuoniasdešimt. Anapilin jis iðkeliavo labai staiga, palikæs gausià savo mokiniø chemikø ðeimà ir daugybæ neàgyvendintø sumanymø. Tai buvo skaudi netektis visai Lietuvos chemikø bendruomenei, nes jis galèjo dar daug nuveikti jau Nepriklausomos Lietuvos labui.

S. Kutkevièius gimè Raseiniø rajono Trupinèliø kaime tarnautojø ðeimoje. Tèvas visà gyvenimà dirbo miðkø urèdu, motina augino ðeðis sùnus (Stasys buvo treèias). 1945 m. baigè Ðakiø vidurinià mokyklà, 1946 m. rudenà ástojo á Kauno universitetà. Dar studijuodamas jis jau dèstè chemijà Kauno kooperacijos technikume. 1950 m. baigæs universitetà, liko dirbti jame (jau pertvarkytame á Kauno politechnikos institutà), akad. Antano Purèno vadovaujamoje Organinès chemijos katedroje. Dirbo vyr. laborantu, asistentu, vyr. dèstytoju. 1952 m. iðvyko á Maskvà, á D. Mendelejevo cheminès technologijos instituto aspirantûrà. Jam vadovavo þymus rusø chemikas akad. N. Vorobjovas. Dienas ir vakarus praleido laboratorijoje arba bibliotekoje; S. Kutkevièiaus intensyvus darbas buvo pastebètas ir jam paskiriama valstybinè stipendija.

1955 m. Maskvoje apgynæs kandidato disertacijà „Epichlorhidrino sàveikos su aromatiniais aminais produktø tyrimas“, jis sugræþo á savjà Alma Mater. Dirbo asistentu, vyr. dèstytoju, nuo 1958 m. – docentas. Taèiau jis neapsiribojo pedagoginiu darbu.

Padèjo A. Purèniui ruoðti aspirantus, o akademikui mirus, intensyviai plètojo Maskvoje pradètà, o Lietuvoje tuo metu visai naujà tematikà. Buvo iðtirtos epichlorhidrino reakcijos su aromatiniais aminais ir heterocikliniais junginiais, hidroksitetrahydrochinolino dariniø aromatizacijos ir halogeninimo, aromatinø epoksijunginiø aromatizacijos, junginiø, turinèiø aziridino ciklà, disproporcionavimo, taip pat epoksipropilkarbazolo halogeninimo reakcijos; koreguotas Skraupo reakcijos mechanizmas benzo[h]chinolino ir jo dariniø sintezès atveju; sukurti aromatinø aminø ir heterociklinø junginiø epoksipropildarinio, 1,3-dipakeistø 2-propanolio, hidroksitetrahydrochinolino ir jo N- bei O-acildarinio, aziridino, 1,3-dioksolano dariniø sintezès bûdai; pasiûlyti nauji originalûs poliamidiniø pluoðtø daþymo metodai sudarant chemiðkai sujungtus daþus tiesiog ant pluoðto jo gamybos metu. Dalis tø metodø buvo ádiegti Lietuvos ir tuometinès SSSR gamyklose – Kauno õilko kombinatè (buv. P. Ziberto õilko kombinatas), Klino cheminiø pluoðtø susivienijime „Chimvolokno“, Vilniaus kojiniø-trikotaþo fabrike „Sparta“, Olainès MGS „Biolar“ ir kt.

1972 m., apibendrinæs tyrimø rezultatus, S. Kutkevièius Vilniaus universitete apgynè disertacijà „Aromatinio aminø ir heterociklinio junginio N-γ-chlor-β-oksipropilinio darinio sintezè ir tyrimas“ ir jam buvo suteiktas chemijos daktaro (1993 m. nosterifikuotas á habilituoto daktaro) laipsnis. 1974 m. jam suteiktas profesoriaus vardas, 1976 m. – Lietuvos nusipelnusio mokslo ir technikos veikèjo vardas. 1977 m. konkurse „Eureka-77“ kaprono pluoðto daþymo metodas pripaþintas vertingiausiu metø iðradimu; 1978 m. uþ laimèjimus mokslinèje veikloje buvo paskirta Lietuvos valstybinè premija; 1979 m. parodoje „Iðradybinis ir patentinis licencinis darbas“ jis su bendraautoriais apdovanotas sidabro medaliu.

Nuo 1980 m. prof. S. Kutkevièiaus vadovaujamos grupès moksliniø interesø sritis plètèsi, nes epichlorhidrino sàveikos su aromatiniais aminais ir ypaè heterocikliniais junginiais produktai labai sèkmingai pradèti naudoti organiniø fotopuðlaidinikiø, kurie bandomi Vilniaus ir Maskvos elektrografijos institutuose, sintezei. Lietuvoje susintetintieji nauji stabilios amorfinès bûsenos maþamolekuliai junginiai,

vėliau pavadinti molekuliniais stiklais, buvo pirmosios to tipo medžiagos ir tik tuometinė „geležinė uždanga“ sutrukdė tam, kad dabar S. Kutkevičius būtų įvardijamas kaip šios srities pradininkas pasaulyje. Nepaisant to, jis buvo vienas iš daugiausiai prestižiniuose užsienio žurnaluose cituojamų Lietuvos chemikų.

Prof. S. Kutkevičiaus mokslinės veiklos rezultatai paskelbti 260 publikacijų, iš jų 50 išradimų. Jam vadovaujant apgintos 26 daktaro ir 1 habilituoto daktaro disertacijos. Profesoriaus išugdyti chemikai sėkmingai dirba Kauno technologijos ir Lietuvos žemės ūkio universitetuose, Lietuvos veterinarijos akademijoje bei pramonės įmonėse, o per pastarąjį dešimtmetį jo mokslinė grupė JAV, Japonijoje, Europoje, Pietų Korėjoje, Kinijoje, Lietuvoje užpatentavo per 20 išradimų. Simboliška, jog tarp profesoriaus mokinių buvo ir jo dukra Vida, kuri daktaro disertaciją apgynė vadovaujant buvusiam profesoriaus aspirantui.

Prof. S. Kutkevičius buvo puikus pedagogas. Daugelą metų skaitė organinės chemijos kursą Cheminės technologijos ir Lengvosios pramonės (dabar Dizaino ir technologijų) fakultetų studentams. Jis buvo dažiklių chemijos pradininkas Lietuvoje: paruošė platų dažų chemijos kursą, kurį daugelą metų dėstė audinių apdailos specialybės studentams, tobulino lietuvišką dažiklių chemijos terminiją, rašė straipsnius apie dažiklius enciklopedijai. Sudėtingiausias dažiklių formules rašydavo iš atminties, tuo stebindamas klausytojus.

Profesorius buvo ilgametis KTU Senato narys, disertacijų gynimo specializuotų mokslinių tarybų, vėliau – doktorantūros komitetų narys, daugybės disertacijų oponentas. Atkūrus nepriklausomybę buvo išrinktas Lietuvos mokslų akademijos nariu ekspertu.

Mes, jo mokiniai, su didžiule meile prisimename prof. S. Kutkevičių kaip be galo darbūtą, nuodirdą, paprastą, vienodai atidžiai išklausantį kiekvieną, ką besikreipiantį, visada pasiruošusį kiekvienam padėti, patarti. Iš tėvelio paveldėjęs meilę gamtai, jis didžiąją savo laisvalaikio dalį skyrė sodo prie savo namų puoselėjimui bei medžioklei. Daugelą metų vadovavo KPI medžiotojų būreliui. Jis mokėjo džiaugtis pavasarį praplydusia alyva ar obelimi savo kieme, o rudenį – gausiu obuolių bei kitų gėrybių, kuriomis mielai dalindavosi su savo kolegomis ir bendradarbiais, derliumi.

Šiandien, minint prof. S. Kutkevičiaus 80-metį, galima pasakyti, kad gražiausias paminklas išėjusiam mokslininkui ir pedagogui yra jo sukurtos mokslinės mokyklos veiklos tolimesnė plėtotė.

*Dr. M. Daškevičienė,
dr. B. Barvainienė,
prof. A. Staniškauskaitė,
doc. V. Getautis*

Professor Stasys Kutkevičius (19 01 1925 – 13 02 1994)

This year on January 19th he would have turned eighty. He passed away very suddenly, leaving behind a large family of his students-chemists and many unimplemented ideas. It was a painful loss to the whole community of Lithuanian chemists, since he could have still done much for the good of Independent Lithuania.

S. Kutkevičius was born in Raseiniai district, Trupinėliai village to the family of white-collar workers. His father was a forestry officer; mother was a housewife taking care of six sons (Stasys was the third child). In 1945 Stasys graduated from Ąakiai secondary school and in the autumn of 1946 entered Kaunas University. While being a student he already taught a chemistry course at Kaunas Higher School of Cooperation. In 1950 he graduated from the University and remained in it, transformed by that time into the Kaunas Polytechnical Institute, at the Department of Organic Chemistry headed by Academician Antanas Purėnas. Stasys was a senior laboratory assistant, then assistant, senior lecturer, and in 1952 became a PhD student at D. Mendeleev Institute of Chemical Technology in Moscow. The distinguished Russian chemist academician N. Vorozhtsov was a supervisor of his scientific work. He used to spend his days and evenings in laboratory and library, and was awarded a state stipend for the active research.

After defending the candidate degree dissertation 'Investigation of interaction products of epichlorohydrin with aromatic amines' in 1955, the young scientist returned to his Alma Mater to work at first as an assistant, later as a senior lecturer, and since 1958 as associate professor. He did not limit himself by teaching, he helped A. Purėnas to supervise his PhD students and after his death he developed intensively a completely new then in Lithuania scientific area, which he started in Moscow. The reactions of epichlorohydrin with aromatic amines and heterocyclic compounds, aromatization and halogenization of hydroxytetrahydroquinoline derivatives, aromatization of aromatic epoxy compounds, disproportionation of compounds containing aziridine cycle, halogenization of epoxypropylcarbazole were investigated, correction of the Scaup reaction mechanism in the case of synthesis of benzo[h]quinoline and its derivatives was made; new synthesis methods for preparation of epoxypropyl derivatives of aromatic amines and heterocyclic compounds were developed, 1,3-disubstituted 2-propanol, hydroxytetrahydroquinoline and its N- and O-acyl derivatives, aziridine, 1,3-dioxolane derivatives were developed; novel dyeing methods for polyamide fibre when che-

mically attached dyes were formed straight on the fibre in the course of its production were proposed. Some of these methods were implemented at the Lithuanian and former USSR factories, among them Kaunas silk factory, Klin Chemical Fibres Association "Chimvolokno", Vilnius socks-knitwear factory "Sparta", Olaine "Biolar".

In 1972, as a summary of many-years work, S. Kutkevièius defended the dissertation "Synthesis and investigation of N- γ -chloro- β -oxypropyl derivatives of aromatic amines and heterocyclic compounds" at Vilnius University and was awarded doctor's in chemistry degree (in 1993 it was nostrified as habilitated doctor's degree). In 1974 he became a professor, in 1976 he was awarded the name of Lithuanian meritorious person in science and technique; in 1977 at the contest "Eureka-77" the dyeing method for nylon fibre was declared the most valuable invention of the year; in 1978 he got the national Science Prize; in 1979 Professor and his co-workers won a silver medal at the exhibition "Invention and patent-licence work".

Since 1980 Prof. S. Kutkevièius group's area of scientific interests had broadened due to a very successful application of interaction products of epichlorohydrin with aromatic amines and specifically heterocyclic compounds for the synthesis of organic photoconductors, which were tested at the electrographic institutes in Vilnius and Moscow. The group was the first to synthesize novel low-molecular compounds of stable amorphous state, which later were called molecular glasses, and only because of the "iron curtain" Professor has not been named the pioneer of this area in the world. Despite that, he was one of the Lithuanian chemists most often cited in prestigious foreign journals.

Research results of Prof. S. Kutkevièius were published in 260 publications, including 50 patents. He had supervised 26 doctoral and one habilitated doctor's dissertations. Chemists raised by Professor are successful employees at the Kaunas University of Technology, the University of Agriculture, Academy of Veterinary, and in industry. In the recent decade his scientific group patented over 20 inventions in the USA, Japan, Europe, South Korea, China and

Lithuania. Symbolically, his daughter Vida was among numerous Professor's students. She defended her doctoral dissertation under the supervision of a former Professor's PhD student.

Professor S. Kutkevièius was an excellent educationalist. For many years he taught a course of organic chemistry to the students of the Faculties of Chemical Technology and of Light Industry (at present Faculty of Design and Technologies). He was the pioneer of dye chemistry in Lithuania: he prepared a wide dye chemistry course and taught it for many years to the students of textile fibres; he improved the Lithuanian terminology of dye chemistry, wrote articles about dyes for Lithuanian Encyclopaedia. The audience was amazed when he wrote the most complicated formulas of dyes from memory.

For many years Professor was member of KTU Senate, member of special doctoral councils and committees, opponent of numerous dissertations. After declaration of Independence he was elected a member-expert of the Lithuanian Academy of Sciences.

Today we, his students, remember our teacher with great love as an immensely diligent, sincere, homely person; he listened with equal attention to everyone who approached him, was ready to help and advice everyone. Having inherited love to nature from his father, he spent most of his leisure by nurturing garden at his house and hunting. For many years he was a leader of KPI hunters group. He rejoiced over a blossoming lilac or apple-tree in his garden and plentiful harvest of his garden fruits, which he willingly shared with his colleagues in autumn.

Today, at the 80th anniversary of Prof. S. Kutkevièius, we can say that the further development of the scientific school created by him is the best monument for the outstanding educationalist and scientist.

*Dr. M. Daðkevièienë,
Dr. B. Barvainienë,
Prof. A. Staniðauskaitë,
Assoc. Prof. V. Getautis*